

УДК 811.111'367.32

Х. Б. Кунець

Львівський національний університет імені Івана Франка

**Безособові синтаксичні структури як евіденційна стратегія в
англомовному науковому тексті гуманітарного спрямування**

**Безличные синтаксические структуры как эвиденциальная стратегия в
англоязычном научном тексте гуманитарного направления**

**Impersonal Syntactic Structures as an Evidential Strategy in the English
Scholarly Texts in the Humanities**

Анотація. В статті розглядаються безособові синтаксичні структури як реалізація евіденційної стратегії. Дослідження враховує теоретичні інтерпретації категорії евіденційності та зіставляє її з категорією модальності. Проаналізовано як граматичну, так інформаційну структуру речень; з'ясовано, що вона пов'язана з комунікативно-прагматичними інтенціями мовця. Аналіз базується на корпусі англомовних текстів з гуманітарних наук.

Ключові слова: безособові синтаксичні структури, евіденційність, евіденційна стратегія, модальність, інформаційна структура

Аннотация. В статье рассматриваются безличные синтаксические структуры как реализация эвиденциальной стратегии. Исследование включает теоретические интерпретации категории эвиденциальности сопоставляет ее с категорией модальности. Проанализированы как грамматическая, так и информационная структуры предложений; выяснено, что она связана с коммуникативно-прагматическими интенциями говорящего. Анализ базируется на корпусе англоязычных текстов из гуманитарных наук.

Ключевые слова: безличные синтаксические структуры, эвиденциальность, эвиденциальная стратегия, модальность, информационная структура.

Abstract. In this paper we have analyzed impersonal syntactic structures as an evidential strategy. The research has been carried out on a corpus of scholarly texts in the Humanities, which are of special interest here as texts for which truth-conditions and source of information are of special significance. Firstly, the notion of the category of evidentiality has been clarified with reference to the previous studies on this topic, pointing out the difference between evidentiality proper (as a grammatical category) and evidential strategies. One of realizations of such strategies in English are impersonal syntactic structures, such as “*it is said/reported/etc. that*”. Then, we have analyzed them both in terms of their grammatical and information structure, and it has been found, that their usage is triggered by the communicative aims of the author. Impersonal evidential constructions are placed in the left periphery of sentences, where they function as Mod heads (modifiers). Such constructions do not only express evidentiality, but also modality; both these elements of their meaning are close, but not identical. The paper presents a communicative approach to the academic texts, taking the peculiarities of their syntactic structure as a starting point. Science and the language of science are hardly separable, and it is important, due to the growing scientific communication, that scientific texts reach their communicative goals and communicate ideas successfully.

Keywords: impersonal syntactic structures, evidentiality, evidential strategy, modality, information structure

В цій статті ми розглянемо безособові синтаксичні структури як евіденційну стратегію у наукових текстах з гуманітарних дисциплін, з метою з'ясування граматичних та прагматичних особливостей їх вживання у цьому значення. Термін «евіденційність» вперше був вжитий Францом Боасом і далі поширений через працю Якобсона «Shifters, verbal categories and the

Russian verb» [8], і остаточно затвердився в лінгвістиці після публікації матеріалів конференції під назвою «Evidentiality: The linguistic coding of epistemology». Якщо спочатку його застосовували тільки до граматичної категорії [3; 7], то з часом він став досить популярним у лінгвістичних дослідженнях і поняття евіденційності поширилося на будь-які вираження значення, що стосуються джерела інформації, невпевненості мовця в істинності інформації, включно з модальністю.

За різними визначеннями, евіденційність – це: лінгвістична категорія, першорядне значення якої – джерело інформації [3, с. 3], при цьому мовець міг бути свідком події, про яку повідомляє, робити висновки зі свідчень інших, передавати чужі слова тощо [2, с. 320]; свого роду свідчення, яке має особа для твердження фактів [4, с. 273]; інформація чи джерело знання за асерціями [7, с.340]. За Якобсоном, евіденційність – орієнтовна назва для вербальної категорії, яка враховує три події – наративну (пропозиція р), мовленнєву (мовленнєвий акт), і наративну мовленнєву (джерело інформації в р). Мовець здійснює висловлювання, доповідає про події/стан справ на основі чийогось висловлювання, здогадки, попереднього досвіду, спогаду тощо. [8, с. 135] Категорія евіденційності має особливе значення для наукового тексту, зважаючи на важливість для нього істинності, яка, у свою чергу, пов'язана із джерелом інформації, хоча напряду пов'язувати евіденційність з умовами істинності не зовсім коректно. Евіденційність є самостійною (дієслівною) граматичною категорією, і вона не мусить бути прямо пов'язаною з істинністю, так як і не є підкатегорією епістемічної чи іншої модальності. Модальність може вживатися поряд з евіденційністю [2, с. 320].

Є мови, в яких природа свідчення, на якому ґрунтується твердження, має бути визначена для кожного твердження – мовець бачив те, про що говорить, чув про це, може зробити про це непрямі висновки, дізнався від когось іншого тощо. Всі ці свідчення становлять окрему граматичну категорію у деяких мовах. Так, наприклад, у мові вінту, «ніколи не кажуть

«це хліб». Кажуть, це виглядає-для-мене-як-хліб, я чув-що-це-хліб, це надотик-як-хліб...чи я-думаю-що-це-хліб, чи, навіть, згідно-з-моїм-досвідом-це-може-бути-хлібом» [9, с. 137]. І хоча не у всіх мовах евіденційність є граматичною категорією, вона може виражатися лексичними чи синтаксичними (чи обома водночас) засобами; такі евіденційні свідчення називають «евіденційними стратегіями» [3, с. 2], щоб відрізнити від евіденційності граматичної, і які є прагматичним продовженням (чи розширенням) терміна. Ми надалі говоритимемо саме про евіденційні стратегії.

Серед евіденційних стратегій розрізняють пряме свідчення (н.п. візуальне, звукове, яке є знанням першої особи) і непряме – з чужих слів, (знання других/третіх осіб) [14]. Така структура включає лексичний маркер евіденційності, а підрядне речення в плані змісту посилається на третьорядне джерело. Однією з реалізацій евіденційних стратегій в англійській мові є безособові синтаксичні структури, як в прикладах (1а) –(1б), де “it is said”, “it has been suggested” – непрямий дискурс, введений за допомогою безособового підмета.

(1) (a) ***It is said*** that under the two-aspect view of transcendental idealism ‘we know real, mind independent objects (although not considered as they are in themselves)’. [10, с. 62]

(б) Recently ***it has been suggested*** that modality can insightfully be regarded as a form of deixis with a spatial basis, with modals indicating the extent to which the speaker associates with or distances themselves from the proposition.[6, с. 289]

Якщо мова реалізує два типи непрямих свідчень, найчастіше розрізняють свідчення без вказування на джерело інформації, і цитування (пряме чи непряме) із точно вказаним автором. [2, с. 177] Другий тип у реченнях з безособовими синтаксичними структурами можливий лише у пасивних конструкціях з експлікованим агентом дії, і зустрічається в

проаналізованих текстах вкрай рідко (всього три випадки з шістдесяти на 797600 слів), тому можна стверджувати, що мотивом до використання евіденційних безособових конструкцій є усунення джерела інформації зі змісту висловлення. В німецькій мові, скажімо, такий тип евіденційності реалізовується також через модальні дієслова, як, наприклад, в (2а) та (2б).

(2)(a) Er will in den letzten Tagen viel gearbeitet haben.

(He says/he maintains that he has worked a lot recently)

(б) Er soll in den letzten Tagen viel gearbeitet haben

(They say/he is said to have worked a lot recently)

Щоправда, такі речення в німецькій несуть інформацію про те, чи джерелом знання є друга (2а), чи третя особа (2б). Але якщо джерело свідчення не вказане взагалі, як у реченнях з безособовими конструкціями, це не означає, що це вже не евіденційна стратегія (до такого висновку можна прийти зважаючи на те, що свідчення як такого немає), адже в такому разі евіденційна конструкція вказує принаймні на те, що джерелом знання пропозиції є не автор висловлення, або ж виносить у фокус інформацію про те, що автор намагається дистанціювати себе від пропозиції.

Отже, повертаючись до наукового дискурсу, кожна реалізація категорії евіденційності приховує чи вказує на джерело інформації, а оскільки метою будь-якого наукового дискурсу є встановлення реальної картини світу, то джерело інформації має для нього велике значення як інструмент інтерпретації його істинності. Автор наукового тексту може маніпулювати евіденційними конструкціями, коли сам не є джерелом знання, і або вказує його, посилаючись на інших, або стверджує лише, що джерелом інформації не є він сам, оминаючи референції на інші свідчення. Тоді постає питання, чому безособовість свідчення (фактично, відсутність реального джерела інформації) опиняється у фокусній позиції [1], і чи справді англійські безособові евіденційні структури мотивовані інформаційною структурою (зокрема, фокусом), чи обмеженнями граничної системи мови, де форми дієслова не дозволяють обійтися без такої синтаксичної структури. З іншого

боку, пересування цілком дозволяє утворити граматичне речення з тією самою пропозицією, як в (3а)-(4а).

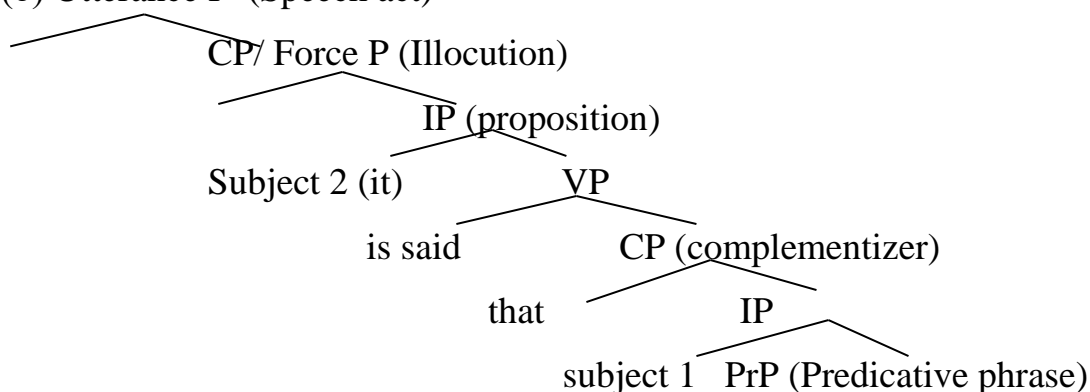
(3) It is claimed that the transcendental object...is proffered as that unified thing. [McWherter, 71]

(3)(a)It is claimed [_{CP} that the transcendental object is proffered as that unified thing].

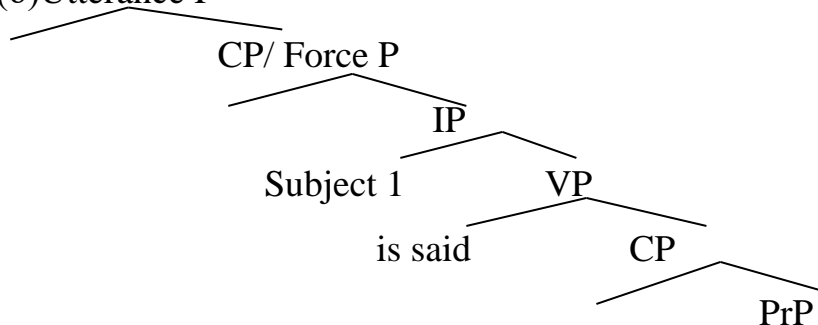
(4) (a)[_{CP} that the transcendental object is proffered as that unified thing] _ is claimed.

А тепер розглянемо уважніше їх структуру, зокрема й інформаційну:

(3) (б) Utterance P (Speech act)

(4)(б)Utterance P

Або:

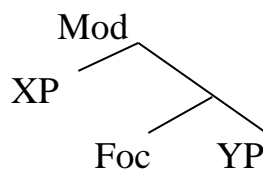
(3)(в) Force XP Foc/Mod(?) YP

(4)(в) Force Top Fin

Як видно зі структурних схем, при пересуванні евіденційний маркер втрачає іллокутивну силу і статус окремої пропозиції, разом з втратою

позиції у лівій периферії висловлювання. Тому з точки зору інформаційної структури обидва висловлювання не є тотожними, і їх інтерпретацію не можна обмежувати термінами граматики.

Окремим питанням залишається зв'язок між евіденційністю та епістемічною модальністю [13; 5]. У багатьох мовах посилення на джерело інформації позначає також ставлення мовця до надійності цієї інформації, а в деяких має ще й граматичне вираження [7, с. 342-343]. В безособових конструкціях в англійській мові це особливо помітно. Так, речення, із конструкцією типу «It is said that...» мають одночасно три значення; вони говорять про те, що 1) мовець посилюється на інших осіб як джерело інформації; 2) мовець невпевнений в істинності інформації (модальне значення) – про це, зокрема, писав Палмер, який евіденційність розглядає як один із підтипів модальності [11]; 3) ухилення мовця від відповідальності за істинність інформації (що вказує на функціонування такої конструкції як хеджа). Однак такий зв'язок евіденційності з модальністю в англійській мові стосується тільки евіденційної модальності у класифікації Палмера, яка є під категорією пропозиційної, відмінною від епістемічної, що, в свою чергу, нагадує про нетотожність цих двох лінгвістичних категорій. А ось евіденційна модальність опиняється на межі категорій модальності та евіденційності, і за Ріцці [12], їх вираження в англійській мові через безособову конструкцію висуває їх у пріоритетну позицію у лівій периферії речення (висловлення), де вони функціонують як Mod head і проектують структуру речення:

де XP=modifier, YP=complement (який виражає пропозицію).

Отже, можна зробити висновок, що вживання безособових конструкцій як евіденційної стратегії є прагматично мотивованим, а граматична структура речень з такими конструкціями пов'язана з їх інформаційною структурою та

комунікативно-прагматичними інтенціями мовця. Ще одна проблема, яку треба взяти до уваги, це розрізнення цитатності та інших евіденційних стратегій, адже в багатьох випадках обидва варіанти вираження пропозиції є можливими. Попри це, автором надається перевага одному над іншим, і він може як додавати лапки, наводячи чийсь прямі слова, так і забирати, повністю інтегруючи їх у власне висловлювання. Очевидно, що це має свої причини, гіпотетично – прагматичні. Але оскільки наша увага зосереджена на прагматичних властивостях саме безособових синтаксичних структур, питання цитатності поки що залишається поза полем цього дослідження.

Список використаних джерел:

1. Кунець Х.Б. Інформаційна структура речень з безособовими конструкціями (на матеріалі англомовних текстів з гуманітарних наук) / Х.Б. Кунець // Іноземна філологія, 127 (частина 1), 2014. – Ст. 45-53.
2. Aikhenvald A.Y. Evidentiality in grammar / A. Y. Aikhenvald // Volume 7 of Encyclopedia of Language and Linguistics, 2nd edition / edited by Keith Brown. - Elsevier: Oxford, 2006. – P. 320-325
3. Aikhenvald A. Evidentiality in Typological Perspective / A. Aikhenvald // Studies in Evidentiality / A. Aikhenvald and R. W. Dixon (eds). – Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins P. C., 2004. – P. 1-31
4. Anderson L. B. Evidentials, Paths of Change, and Mental Maps: Typologically Regular Asymmetries / L. B. Anderson // Evidentiality: the Linguistic Encoding of Epistemology / W. Chafe, J. Nicholas. – Norwood: Ablex, 1982. – P. 273-312.
5. Cruschina S., Remberger E.-M., Hearsay and Reported Speech. Evidentiality in Romance // Selected Proceedings of the 34th Incontro di Grammatica Generativa / edited by P. Beninca, F. Damonte & N. Penello. – Padova: Unipress (Special Issue Rivista di Grammatica Generativa, vol. 33), 2008. – P. 95-116.

6. Cruse A. *Meaning in Language. An Introduction to Semantics and Pragmatics* / A. Cruse. - Oxford University Press, 2000. – 424 p.
7. Dendale P., Tasmowski L. *Introduction: Evidentiality and Related Notions* / P.Dendale, L. Tasmowski // *Journal of Pragmatics* 33, 2001. – P. 339-348.
8. Jacobson R. *Shifters, verbal Categories, and the Russian verb* / R. Jacobson // *Selected Writings, II: Word and Language*. – Den Haag: Mouton, 1971. – P. 130-147.
9. Lee D. *Freedom and Culture* / D. Lee. – Engelwood Cliffs, NJ: Prentice Hall, 1959. – 179 p.
10. McWherter D. *Transcendental Idealism and Ontological Agnosticism* / D. McWherter // *Kantian Review*, Volume 17, Issue 01, 2012. – pp. 47-73.
11. Palmer Frank R. *Mood and Modality* / F. R. Palmer. - Cambridge University Press, 2001. – 236 p.
12. Rizzi L. *Locality and Left Periphery* / L. Rizzi // *Structures and Beyond. The Cartography of Syntactic Structures* / edited by A. Belletti, vol. 3. - NY: OUP, 2004. – P. 223-251.
13. Squartini M. *Disentangling evidentiality and epistemic modality in Romance* / M. Squartini // *Lingua* 114, 2004. – P. 873-895.
14. Willett, Th. *A Crosslinguistic Survey of the Grammaticalization of Evidentiality* / Th. Willett // *Studies in Language* 12/1, 1988. – P. 51-97